

MIRADOR

A la memòria de Josep Maria Benet i Jornet

Diversos artistes del món de la literatura i del teatre donen la seva visió i el seu testimoni sobre l'aportació de Josep Maria Benet i Jornet (Barcelona, 1940), renovador del teatre català que ens va deixar dilluns passat víctima del coronavirus. Un article del portal web El Temps de les Arts.

ANDREU GOMILA

Crític teatral

Papitu: Un fan de Mamet en el desert català

Sota la seva aparença bonhomiosa i la llengua viperina que gastava *sotto voce*, s'hi amagava el gran home de teatre que va fer possible connectar la tradició teatral prèvia a la Guerra Civil amb la que va sorgir durant la transició, quan ningú no creia que fos possible recuperar res, quan tot-hom donava per morta la dramaturgia catalana, quan ningú no creia ja en l'autoria, quan només els poetes continuaven creant un gènere que demanava públic, emoció, catarsi, quan al món triomfaven David Mamet, Bernard-Marie Koltès, Heiner Müller o Harold Pinter. Ell, gairebé tot sol, va emprendre una croada infatigable que el va fer convertir-se en un *lobby* unipersonal, en pare, en avi, d'una munió d'autors que no haurien estrenat mai sense la seva tossuderia.

I no només va relacionar la contemporaneïtat amb la tradició pròpia, de Pitarrà a Sagarra, tot desbrossant el bosc ("Capri és de vòmit", em va dir un dia), sinó que també va voler mesurar-se amb els grans del seu temps, amb arguments ràpids, sabor popular, històries subterrànies, fosques, que emergeixen al final per fotre clatellada a l'espectador, com a *Desig* o a *Soterrani*. Aquesta última, estrenada a la Beckett el 2008, amb Pep Cruz i Pere Arquillué, dirigida per Xavier Albertí, és de les millors obres que he vist mai.

En Papitu sabia que era, abans que tot, escriptor i per això moltes de les seves obres han aguantat el pas dels anys. Llegiu *Material d'enderroc*, un text fonamental per entendre la història del teatre català dels últims 50 anys. Cap escriptor ha confessat amb tanta franquesa les seves filies i fòbies.

SERGI BELBEL

Dramaturg i director teatral

Mestre Benet i Jornet, amic Papitu

S'ha mort el Papitu. El gran dramaturg català Josep Maria Benet i Jornet. És un dia trist per a molta, moltíssima gent. Des que la malaltia de l'Alzheimer el va colpejar, fa uns anys, els seus amics i amigues hem anat patint de mica en mica

la seva pèrdua. El Papitu era un amic inoblidable. En Benet i Jornet, un mestre inqüestionable. És difícil parlar d'ell "en singular", perquè per a nosaltres tenia aquesta doble faceta: l'amic era en Papitu i en Benet i Jornet, el dramaturg. Ell duia aquesta doble condició amb una naturalitat impressionant. I amb una energia inesgotable. De fet, la passió pel teatre anava sempre lligada amb la passió per la vida, i aquesta era una de les coses més destacables del seu llegat. De fet, el *llegat* és, sens dubte, una de les seves obsessions, el tema més recurrent en tota la seva obra, des de la primera i meravellosa *Una vella, coneguda olor* fins a l'última, inèdita (*Estiu ardent*), incloent-hi tots els seus treballs per a la televisió. El *llegat* que ens deixa és doncs aquest: la importància o fins i tot la *transcendència del llegat*.

Nosaltres no som res sense els que ens precedeixen. De la mateixa manera, ell era ben conscient que tampoc no era res sense les generacions futures. I aquesta va ser la seva gran aportació: obrir-se, donar-se als altres, als que van venir darrere seu. Ser-ne mestre, company i fins i tot amic, sense que la diferència d'edat fos cap inconvenient. Al contrari: ell semblava sempre el més jove. Era increïble. En fi. Podem dir que el dramaturg Benet i Jornet és un "pare" inqüestionable per a molts de nosaltres, que vam començar a fer teatre a les acaballes del segle XX, però també un "avi" respectat, estimat i venerat per molts altres, dramaturgs i dramaturgues i guionistes del segle XXI. És emocionant que sigui així. Per això pot anar-se'n ben tranquil. La seva por, jo diria fins i tot terror, de ser oblidat, ha quedat definitivament diluïda. Mestre Benet i Jornet, gràcies pel teu gran llegat teatral, que és ben viu. Amic Papitu, gràcies per ser-hi sempre. Estigues tranquil i descansa en pau: no t'oblidarem mai.

RODOLF SIRERA

Dramaturg

Al costat de la finestra

Tot i que conec Benet i Jornet des de fa moltíssims anys —crec que, si la memòria no em falla, des de principis dels setanta—, va ser durant les dues primeres dècades d'aquest segle que ens vam relacionar amb més regularitat. Treballàvem sèries de televisió i ens reuníem regularment a Barcelona, al seu pis del carrer Bal-

mes. Cada sessió comportava un ritual minuciós: seure al costat de la finestra, que donava al pati interior d'una gran illa de cases, preparar gots d'aigua, distribuir papers, posar-nos al dia de les nostres vides, contar anècdotes i esperar que ens vingués la inspiració. I si no ens venia, deia Benet, millor anem-nos-en a dinar, i segur que després ho veiem tot més clar. I així era. Van ser anys feliços, almenys jo els recorde així. Inventàvem, somiàvem i compartíem les nostres vides. Tant de bo no se n'haguessen acabat mai.

JORDI COCA

Escriptor i dramaturg

Érem molt diferents, però tots volíem el mateix: llibertat

El vaig conèixer a l'Institut del Teatre a començaments del 1971. Ell feia aleshores un teatre de contingut clarament social, molt influït per Buro Vallejo, i jo estava a punt d'editar el llibre sobre Joan Brossa. Vull dir que estàvem estèticament lluny, però molt propers des del punt de vista polític. Tot havia començat amb el llibre que Guillem-Jordi Graells i Oriol Pi de Cabanyes havien publicat sobre l'anomenada generació dels 70. Ens vam conèixer tots gairebé d'una tacada. Érem molt diferents, però tots volíem el mateix: llibertat. El Papitu venia a parlar amb el Xavier Fàbregas i durant anys ell i jo no fèiem gaire cosa més que constatar cordialment les nostres diferències. Però jo sempre li deia que el seu teatre era molt honest, que no hi havia impostures, i ell em deia el mateix del que jo feia, de manera que teníem el convenciment que en un moment o altre ens acabaríem apropant. I així va ser. A mig camí dels llocs on havíem començat. I ens tornarem a trobar. Segur.

ÀLEX BROCH

Escriptor i crític literari

No s'entendria el sentit global de l'obra de Benet i Jornet sense la idea d'evolució

Cert que la seva irrupció marca el seu reconeixement i condiciona la seva interpretació.

Eren anys de literatura compromesa —el realisme històric— i *Una vella, coneguda olor* (1964) i *Berenàveu a les fosques* (1971) foren, en el teatre i entre els autors aleshores joves, el referent obligat.

Però amb la crisi del realisme la seva obra evolucionava. Així Benet, des de finals dels setanta i a partir dels vuitanta, incorpora aspectes formals

de la nova dramaturgia i els temes es diversifiquen: *Desig* (1989), sobre la incomunicació de parella; *Fugaç* (1994), entorn de la infelicitat; *E. R.* (1994), sobre la vida interior del teatre centrada en el diàleg de tres actrius.

Són només uns exemples d'una obra molt oberta i diversa que cal considerar en la seva totalitat. Sense oblidar el seu guionatge per televisió amb sèries tan populars com *Poble Nou* (1993-1994) o *Nissaga de poder* (1996-1998).

JOSEP M. SALA-VALLAURA

Escriptor i crític literari

Benet i Jornet es feia estimar

M'entristeix molt haver d'escriure això.

L'obtenció per part de Josep M. Benet i Jornet del Premi Josep Maria de Sagarra el 1963, amb *Una vella, coneguda olor*, enceta una nova etapa en el teatre català, abans de tenir un paper força destacat en els espais dramàtics de la televisió. Des del 1964 fins ben bé mitjan dècada dels vuitanta, ell serà, doncs, el representant més important d'una renovació i d'una continuïtat, que va implicar l'acostament dels escenaris comercials a la realitat social, però també la incorporació del model brechtianà (*Berenàveu a les fosques*, 1971) o d'estratègies dramàtiques expressionistes (*La desaparició de Wendy*, el 1974, per exemple). Tampoc no es pot oblidar la participació que va tenir en l'envigoriment de la literatura dramàtica juvenil: *El somni de Bagdad* (1977). *El manuscrit d'Ali Bei* (1984) suposa probablement la demostració més clara de la complexitat dramàtica que l'autor de *Revolta de bruixes* (1976) arribà a assolir. Abans que l'Alzheimer comencés a endur-se'l, encara va escriure *Dues dones que ballen* (2010), amb Anna Lizaran i Alícia Pérez com a protagonistes en la seva estrena al Teatre Lliure. Benet i Jornet es feia estimar, perquè, a més a més d'un gran dramaturg, era un home senzill, feiner i simpàtic.

XAVIER ALBETÍ

Director artístic del Teatre Nacional de Catalunya

Josep Maria Benet i Jornet

Una obra literària no és res sense una cultura que l'aculli, li doni un sentit i la projecti. Benet i Jornet ho sabia perfectament, per això es va convertir en una de les veus més insistents en la necessitat de llegir, publicar i representar el nostre patrimoni dramàtic. Sense aquest coixí la seva obra no tenia context. Una obra que no →

→ va deixar de voler experimentar i contaminar-se amb totes les grans transformacions que el teatre de text va viure al llarg de la segona meitat de segle XX.

Ell se sabia baula d'una llarga cadena que començava amb Ramon Llull i que havia de continuar amb les aportacions que estan fent les nostres joves dramaturgues i dramaturgs. A Benet i Jornet la llengua catalana li deu una bona part de la seva salut. Ell va saber que calia connectar les classes populars amb les seves llengües maternes amb una cultura en català, fos a través del teatre o dels serials televisius.

El millor homenatge que podem fer a Benet i Jornet és llegir i representar la seva obra.

FRANCESC PARCERISAS

Poeta i crític literari

Camins creuats

Amb Josep Maria Benet i Jornet, el Papitu, ens vam conèixer a la universitat. Hi vam entrar a la primeria dels anys seixanta i de seguida vam coincidir; formàvem part dels joves amb dèries literàries. Tots anàvem molt perduts i qualsevol estímulo, qualsevol contacte, ens semblava, amb raó, una empenta decisiva. Quan el 1963 li van premiar *Una vella, coneguda olor*, el Papitu va obrir de bat a bat el camí a tots els qui aspiràvem a publicar alguna cosa. L'amistat es va allargar a les classes clandestines als Estudis Universitaris Catalans —al Palau Dalmaes del carrer Montcada— i als seminaris i les iniciatives que ens proposava Joaquim Molas (ens recordo als sofàs vellutats del cafè Terminus del carrer Aragó distribuint fitxes per a un projecte de recerca sobre la literatura publicada a la premsa durant la guerra). Per al llibre *La generació dels 70* ell va posar a disposició dels antòlegs, Oriol Pi de Cabanyes i Guillem-Jordi Graells, fragments de les cartes que ens havíem escrit quan ell era a París i jo a Bristol. En altres ocasions, en acabar el recorregut dominical pel mercat de Sant Antoni, xerràvem una bona estona al bar Els Tres tombs, al costat de casa dels seus pares, i va ser ell qui em va demanar de col·laborar a l'aleshores nou-nada revista *Els Marges*. A finals dels setanta, Mercè Vilaret i ell van fer, per a la TVE de Sant Cugat, uns programes esplèndids —que caldria recuperar— sobre uns quants poetes: tots plegats hi sortíem fabulosos de projectes i energies. Vam tornar a coincidir al "Quadern de Cultura" de l'edició barcelonina d'*El País*, ja als anys vuitanta; amb la conversa del Papitu tots xalàvem molt, era inevitable. A mi em va tocar convèncer-lo perquè acceptés ser degà de la Institució

de les Lletres Catalanes, i vam tornar a conxorxar-nos sovint. En saber que havia emmalaltit, amb Dolors Oller i Narcís Comadira, i amb l'ajut imprescindible de la Carlota —que ha estat la seva altra ànima—, vam decidir treure'l a dinar de tant en tant ben a prop de casa seva: ja menjava poc, però encara s'engrescava una mica si li recordàvem el passat comú... A casa havia començat a ensopir-se i mirava els dibuixos animats o jugava amb la gata —anava tot ben esgarrapat. L'Alzheimer l'havia començat a fondre. Tanmateix, per a tots nosaltres, la seva bonhomia, la seva amistat, la seva feina d'escarràs encara han esdevingut, aquests darrers anys, més sòlides. Fins ara mateix. En el record dels seus moltíssims amics sempre serà el Papitu murri, alegre, eixerit, viu, bonhomí, que hem estimat.

JOSEP MARIA MIRÓ COROMINA

Dramaturg i director teatral

És com si t'haguéssim perdut dues vegades

Fa molts dies que et trobo a faltar. Avui ets als xirpers i és com si t'haguéssim perdut dues vegades. L'Alzheimer se't va endur la primera i ja aleshores hauria volgut recórrer, estimat amic meu, a la *barca del temps* de Salvador Espriu, que permet trànsits impossibles. Has abraçat les noves generacions dramaturgiques amb una generositat i entusiasme com pocs han sabut fer: mirant-nos als ulls d'igual a igual. Per això, et trobo tant a faltar cada cop que acabo d'escriure una obra. Sé que ho celebraries, ho llegiries amb voracitat i em faries un reguitzell d'observacions. Ets la continuïtat de la tradició teatral de noms com Sagarra, Rusiñol i, sobretot, Guimerà, i el pont amb les generacions que venim al darrere; per això les nostres alegries i fites són teves.

Transito a través del record pel passadís del pis de Balmes ple de cartells del teu teatre, un dels llegats més importants del darrer mig segle, i acabo assegut a la sala on vam xerrar i riure tant hores. Quan tornem a sortir als carrers ens trobarem de nou: a la casa d'*Olors* a Riera Alta, la més bonica de Barcelona, com l'anomenaves tu; els diumenges als tebeos de *Dues dones que ballen* al Mercat de Sant Antoni; o a la plaça del Pedró, on finalitzava *Salamandra*. Ens trobarem en els interrogants ètics i morals que formula el bon teatre, com el teu.

Avui, en aquests temps que ens ha robat les abraçades, celebros la fortuna que ens hagi abraçat amb tant amor, intensitat i honestat: amics, autors, gent de teatre i públic.

T'estimaré sempre, Papitu.

NARCÍS COMADIRA

Poeta, pintor i dramaturg

En Papitu

Quan la Mort se'ns enduu algú que estimem, sembla que ens vulgui compensar amb tot de records que ens assalten. Avui, la mort d'en Papitu, me l'ha fet reviure en temps i llocs diversos. Un matí, a Girona, passejant amb la Montserrat Roig, un dia de Sant Jordi, un sopar a casa, i sobretot quan hi va venir a viure uns dies, que fugia de la policia per haver amagat al seu estudi de la plaça del Pedró a uns militants independentistes bascos. Un viatge a Reus, i les estrenes diverses de les seves obres. El dia del Premi d'Honor, i després, ja malalt, un vespre a Ventalló i alguns dinars amb en Francesc Parcerisas i la Dolors, la meva dona. Simpàtic, incansable, una mica histèric, a vegades, sempre a punt de fer-te un favor. I amb un cap que sempre estava pensant quina cosa faria. Ple d'amics i de gent que se l'estimava. Obert als més joves, als quals ajudava. Hi creia. Els veia com el futur del país. Parlo de gent de teatre: Belbel, Casares, Albertí. La literatura era el seu món, sobretot la dramàtica, és clar. En temps que no estava de moda, ell defensava el teatre de text. La seva importància és grandiosa en el teatre d'aquest país. Jo no l'oblidaré. Però jo no importo. És el país qui no l'ha d'oblidar.

PAU MIRÓ CAPARRÓS

Actor, director i dramaturg

«Em tallaria un dit de la mà dreta per haver pogut escriure un text com el teu»

En Papitu deia sovint frases com aquesta. És evident que no ho feia en un sentit literal sinó hauria perdut els dits de les dues mans, dels dos peus i encara n'hauria hagut de demanar presats molts més. Era d'una generositat aclaparadora, sempre tendia a fer-se petit davant dels altres col·legues, precisament perquè els altres no ens en sentíssim. Però era inevitable sentir-se un cagalló al seu costat perquè era un home d'una mirada privilegiada. No només pel seu talent, ni per la coherència que es manté durant tota la seva obra, ni tan sols ho dic perquè sortís viu, fort i lúcid del que ell anomenava la travessia del desert de la dramaturgia catalana (el periple que va patir la nostra autoria durant el franquisme i fins al final dels vuitanta). Parlo de la seva obsessió principal: la continuïtat, el relleu constant. En Josep Maria no volia que la dramaturgia catalana fos com un bolet estrany

DOLORS OLLER

Espectora i crítica literària

Un llegat i un somriure

No crec poder parlar ara sobre l'escriptor i dramaturg, ni sobre la importància tan enorme de la seva obra per a la literatura catalana. No cal, perquè, per sort, ens deixa un llegat ric i variat en tots els seus registres, i una obra que ara s'erigeix com un monument de resistència i de creativitat: amb ell, vam recuperar el respecte per la nostra tradició i vam aprendre com la nostra llengua podia connectar-se amb altres veus i altres àmbits. I va aconseguir ser popular, atrevit i sincer en les seves creacions. Però ara només vull dir que amb ell se'n van tants moments de vida feliç... I que la seva mort, que ens fa plorar, ha estat també una benedicció per a ell. Sempre recordaré el seu somriure amable i poèticament entranyable dels últims temps, quan et mirava i, tot i no saber si et reconeixia o no, senties que t'acompanyava amb un sentiment transcendent d'amistat, de pietat i de comprensió cap a la condició humana. ●